

NO. XIV / 2011

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAC AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAC RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

Vehbi Koç Vakfı

Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi

Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25

Kaleici 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74

Faks: +90 242 243 80 13 E-posta: akmed@akmed.org.tr

Yayın Tarihi: Yerel Süreli Yayın

Sayı: XIV - 2011

Sabibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM

Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK

Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd., İstanbul

Abdullah Sokak No. 17

Taksim 34433 İstanbul

Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09

Baskı: MAS Matbaacılık A.Ş.

Hamidiye Mh. Soğuksu Cd. No: 3 Kağıthane - İstanbul

Tel: +90 212 294 10 00 info@masmat.com.tr Sertifika No: 12055

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Hâluk ABBASOĞLU

Max KUNZE

Ara ALTUN

Thomas MARKSTEINER

Oluş ARIK

Wolfram MARTINI

Cevdet BAYBURTLUOĞLU

Gönül ÖNEY

Tuncer BAYKARA

Mehmet ÖZSAIT

Jürgen BORCHHARDT

Urs PESCHLOW

Jacques Des COURTILS

Scott REDFORD

Vedat ÇELGİN

Denis ROUSSET

Nevzat ÇEVİK

Martin Ferguson SMITH

Bekir DENİZ

Oğuz TEKİN

Refik DURU

Gülsün UMURTAK

Serra DURUGÖNÜL

Burhan VARKIVANÇ

Hansgerd HELLENKEMPER

Michael WÖRRL

Frank KOLB

Martin ZIMMERMAN

Adalya, **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) ve
CC/A&H (*Current Contents / Art & Humanities*) tarafından taranmaktadır.

Adalya is indexed in the **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) and
CC/A&H (*Current Contents / Art & Humanities*).

Hakemli bir dergidir / A peer reviewed Publication

Editörler / Editors

Kayhan DÖRTLÜK

Tarkan KAHYA

Remziye BOYRAZ SEYHAN

Tuba ERTEKİN

İngilizce Editörleri / English Editors

İnci TÜRKÖĞLU

Dorin LUCAS

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25

Kaleici 07100 ANTALYA-TURKEY

Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13

akmed@akmed.org.tr

www.akmed.org.tr

ISSN 1301-2746

İçindekiler

Gülsün Umurtak	
<i>Understanding the Hacılar II Settlement</i>	1
Mustafa Bulba	
<i>Kaunos Demeter Kayalığından ele geçen Kıbrıs Heykelcikleri</i>	17
Alice Landskron	
<i>Zur Komposition der Friese auf der Nord- und Ostseite des Heroons von Trysa</i>	31
Christian Marek	
<i>Kaunos und Lykien</i>	57
Alime Çankaya – Hüseyin Köker	
<i>Dumancık Kistophor Definesi</i>	63
Ümit Aydinoğlu – Ümit Çakmak	
<i>A Rural Settlement in the Rough Cilicia-Isauria Region: Karakabaklı</i>	71
Fatih Onur	
<i>Gagates: Θαυμάσιος λίθος</i>	
<i>Antikçağ'da Meşhur bir Taşın Kullanım Alanları ve Yataklarının Yeriyle İlgili Bir Değerlendirme</i>	103
Julian Bennett	
<i>Why did Claudius Annex Lycia?</i>	119
Murat Durukan	
<i>Olba Territoryumunda Hellenleştirme ve Romalılaştırma Politikalarının Arkeolojik İzleri</i>	137
Murat Arslan – Nihal Tüner Önen	
<i>Akdeniz'in Korsan Yuvaları: Kilikia, Pamphylia, Lykia ve Ionia Bölgelerindeki Korykoslar</i>	189
Gürkan Ergin	
<i>How to Transform an Isaurian into a Subject? The Roman Army as a Foucaultian Technology of Power</i>	207
Burhan Varkıvanç – Hülya Kökmen	
<i>Attaleia'nın Anıtsal Mezarları Üzerine Bazı Gözlemler</i>	223
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Antalya Müzesi'nden İki Hekateion</i>	237
Hüseyin Sami Öztürk – Hakkı Emirhan Süel	
<i>Tloslu Ptolemaios'un Mezar Yaziti</i>	259

Mehmet Özsait – Guy Labarre – Nesrin Özsait	
<i>Nouvelles inscriptions et monuments de la vallée d'Apollonia (Phrygie-Pisidie)</i>	267
Serra Durugönül	
<i>Silifke Müzesi'nden Dionysos-Pan Heykeli ve İki Torso</i>	287
Inci Delemen	
<i>The Colossal Statue of Lucius Verus Recently Discovered in Perge</i>	297
Aysel Aydin	
<i>Side Müzesi'ndeki Sigma Formlu Tabla</i>	315
Altan Çetin	
<i>Memlüklerin Kıbrıs ile İlişkileri</i>	327

Side Müzesi'ndeki Sigma Formlu Tabla

Ayşe AYDIN*

Side Müzesi'nde mermerden yapılmış sigma (at nalı) formlu, kırık parçaların bir araya getirilmesiyle büyük bölümü tamamlanan bir tabla sergilenmektedir (Res. 1-2)¹. Formu, üzerindeki tasvirleri ve bunlara ait ikonografisi ile yazıtısı açısından önemli bir eser olan tabla, bugüne kadar bilimsel bir çalışmaya konu olmamıştır.

Alt bölümü kırık tablanın dış kenarları, formuna uygun figürlü ve bitkisel bezemeli bir çerçeveye sahiptir (Res. 2). Bu çerçeve içinde kazıma tekniğinde deniz canlılarına ve bitkilere yer verildiği görülür (Res. 1). Tablanın ortasında yine kazıma tekniğinde yapılmış bir haç, haçın sağında² ise sadece üst kısmı görülebilen çift kulplu bir kap bulunmaktadır.

Sigma formlu tablanın kenarlarında, ortada yaba ile iki yanında ona yönelmiş yunus balıklarından oluşan antitetik düzenleme, tablanın ortasındaki haçın kollarına denk gelen bölümlerde tekrarlanmıştır (Res. 6). Günümüze ulaşan haliyle antitetik düzenlemenin sayısı, haç kolları gibi üçtür. Dördüncü antitetik düzenleme, bugün yok olan tablanın alt bölümünde, yine günümüze ulaşmayan dördüncü haç kolumnun altında yer almış olmalıdır. Yabanın iki yanında yer alan yunusların dışındaki alan ise farklı deniz canlıları ve deniz bitkilerine sahiptir.

Bu figür ve bitkiler soldan başlayarak şu şekilde sıralanabilir (Res. 1): en alta ayrı saplarda bir tür deniz bitkisi vardır. Bunların üzerinde bu bitkiye yönelmiş bir balıkçı yer almıştır. Balıkçının hemen üzerinde, ortada yaba ve iki yanında ona yönelmiş yunus balıklarından oluşan antitetik bir düzenleme görülür. Sırasıyla bunun üzerinde bir salyangoz, vücutu zehirli bir deniz yıوانı tarafından sarılmış kılıç balığı (Res. 3), aynı kökten ayrı iki sap üzerinde bir deniz bitkisi (Res. 3), deniz minaresi (Res. 3), yere eğilmiş bir balıkçı (Res. 4) ve ayrı iki sap üzerindeki deniz bitkisinden biri üzerinde oturan ördek yer alır (Res. 4). Sigma formlu tablanın üstteki merkezine denk gelen bölümde baş aşağı tasvir edilen ortada yaba iki yanında yunuslu düzenleme yer alır. Bundan sonra sağ kenardan

* Prof. Dr. Ayşe Aydin, Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 48000 Kötekli-Muğla.
E-posta: ayseaydin7@gmail.com

Söz konusu masa tablasını çalışmam için gerekli izni veren Side Müzesi Müdürlüğü'ne, yardımcıları nedeniyle uzman A. Küçükçoban ve S. Atalay'a; makalenin kütüphane çalışmasının Berlin, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde (DAI) gerçekleşmesini sağlayan Prof. Dr. F. Pirson ve Prof. Dr. H.-J. Gehrke'ye; Yunanca yazımı çözümleyen B. Öztürk'e (MA), tabla üzerindeki deniz canlılarını tanımlamadaki yardımcıları için biyolog Dr. F. Kaya ve tablanın çizimini titizlikle gerçekleştiren M. Elmas'a (MA) çok teşekkür ederim.

¹ Env. Nr. 1323 olan eser, Selimiye Köyü'nden satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Ölçüleri: Yük: 82 cm. Gen: 123 cm. Der: 4 cm.

² Yönler izleyiciye göre ifade edilmiştir.

aşağıya doğru izlendiğinde; aynı kökten ayrı üç sapa sahip biri üzerinde ördek oturan deniz bitkisi (Res. 5), salyangoz türünden bir hayvan (Res. 5), ayrı iki sap üzerindeki deniz bitkisinden biri üzerinde oturan ördek (Res. 6) ve ortadaki haçın bu yöndeki yatay koluna denk gelen bölümde yaba ve yunus balıklarından oluşan tasvirin tekrarlandığı görülür (Res. 6).

Tablanın ortasında kazıma tekniğinde yapılmış bir haç yer alır (Res. 1-2). Haçın dikey kolu üzerinde yukarıdan aşağıya tamamlanmış şekliyle “kuyumcunun” ya da “kuyumcuların” (ΑΡΓΥΡΟΚΟ[ΠΟΙ] (ἀργυροκόπου) veya ΑΡΓΥΡΟΚΟ[ΠΩΝ] (ἀργυροκόπων), yatay kolu üzerinde ise soldan sağa “yoldaş” (ΚΟΜΗΤΑ (κόμητα) kelimeleri yazılıdır.

Sigma Formlu Tablaların Tarihsel Süreçte Malzeme ve Form Olarak Değerlendirilmesi

Yunan ve Romalılarda kullanılan dikdörtgen formlu yemek masasının bir kenarı, yemek sırasında ihtiyaçların giderilmesi, servis yapılabilmesi için boş bırakılmıştır. Cumhuriyet Dönemi sonlarına doğru Roma'da yuvarlak formlu masalar kullanılmaya başlanmış, İmparatorluk Dönemi'nde ise yuvarlak masanın etrafına yine aynı formda, kişilerin rahatça uzanabilecekleri divan ve minderler yerleştirilmiştir.

Stibadium (Lat.) açık alanda, farklı amaçlarla kullanılan yarımdaire planlı divanı; Sigma ise Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlangıcından beri yemek kültürü içinde yerini alan, büyük "C" formlu, sekiz kişiyi alabilen yemek divanını tanımlar. Stibadium, İ.O. 1. yy.'dan itibaren Sigma ile eşanlamlı kullanılmıştır³.

İsa'nın yaşadığı dönemde ve havarileriyle yemeği yediği masa ile ilk yüzyıllarda yapılan kiliselerin Şükran Ayını'nde kullanılan masanın, yuvarlak ya da sigma formlu olduğu kabul edilir. Bu görüşün destekleyicisi Son Akşam Yemeği tasvirleridir. Sigma formlu tablalar, aynı forma sahip oturma grubuya Hristiyan Tasvir Sanatı'nda 6.-13. yy.'lar arasına tarihlenen minyatür, mozaik, duvar resmi ya da ahşap kapı kanatları üzerinde sıkça kullanılmıştır (Res. 7)⁴. Kutsal Toprakları 8.-11. yy.'lar arasında ziyaret eden hacilar, kutsal yerlerde Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında tercih edilen yuvarlak ve yarımyuvarlak formlu masaların, bu yüzyıllarda yapılmış kopyalarının kullanıldığını görmüşlerdir. Aynı yüzyıllarda bu formlara sahip altarlar, Kiptiler tarafından da kullanılmaktadır⁵. Mısır kiliselerinde dikdörtgen yanı sıra bazı kiliselerin bema alanında in situ bulunan ve bugün hala kullanılan sigma formlu altar tablaları bulunmaktadır⁶. Ahşap ya da taştan kare planlı bir destek üzerinde yer alan sigma formlu tablaların yuvarlatılmış kenarı doğuya yani apsise, karşısındaki düz kenarı ise batıya yani naosa yönlendirilmiştir. Tablanın üzerinde yükseldiği destek, bazen tablayla aynı ölçülerde olup, masa tek bir kütle haline gelmiş; bazen de destek

³ W. Kroll – K. Mittelhaus (Hrsg.), "Stibadium", Paulys Real-Encyclopädie 3 (1929) 2481; Nußbaum 1961, 23; Ch. Neumeister, Das antike Rom (1991) 170-183; R. Amedick, "Stibadia in Herculaneum und Pompeji", Ercolano 1738-1988: 250 anni di ricerca archeologica. Atti del Convegno internazionale (1993) 179-192.

⁴ Nußbaum 1961, 25 Örnekler için bk.: R. Garrucci, Storia della arte cristiana 5 (1879) Taf. 401, 13, 16; 442, 444; E. Dobbert, Das Abendmahl Christi in der bildenden Kunst bis gegen Schluß des 14. Jh. (1891) 182; J. Wilpert, Malerein der Katakomben Roms (1903) 48 vd. Taf. 15, 1-2; 27, 2; 41, 2-3; 57; 62; 65, 3; 133, 1-3; 157, 1-2; 184; F. van der Meer-Chr. Mohrmann, Bildatlas der frühchristliche Welt (1959) 134 Abb. 61, 106, 426; K. Wessel, Abendmahl und Apostelkommunion (1964) 10-11, 22-23, 50-53, 56, 63-64.

⁵ Nußbaum 1961, 36; K. Wessel, "Altar", RBK I (1966) 116; J. P. Kirsch – Th. Klauser, "Altar III (christlich)", RAC I (1950) 343.

⁶ Wessel 1966, 116; Kirsch-Klauser 1950, 343.

küçük ölçülerde tutulup merkezine yerleştirildiği tablanın kenarları dışa taşmıştır. Tablaların orta bölümü derinleştirilmiş, bu bölüme kıyasla yüksekte kalan kenarları ise geniş bir şeritten oluşan çerçeveye alınmıştır⁷.

Sigma formlu tablalar O. Nußbaum tarafından iki gruba ayrılır⁸. Bunlardan "A Tipi" olarak adlandırılan tablalarda, tablanın orta bölümü derinleştirilmiş ve bu bölüme kıyasla yüksekte kalan geniş bezemesiz bir çerçeveye sınırlanmıştır. "B Tipi"nde ise tablanın çerçevesi sade olmayıp, birbiri ardına sıralanmış yarımyuvarlak ya da at nalı kemerlerden oluşan bir bezemeye sahiptir⁹. E. Chalkia ise sigma formlu tablaları diğer formlara sahip tablalarla birlikte, bezemelerine göre farklı gruplara ayırır. "A Tipi"ne kenarlarında figürlü bezemeye sahip farklı formlardaki tablalar girer. O. Nußbaum'un "B Tipi" E. Chalkia'da da aynı özelliklere sahiptir. E. Chalkia'nın "C Tipi", O. Nußbaum'un "A Tipi"dir. "D Tipi" ise sadece sigma formlu tablalardır¹⁰.

Malzeme açısından değerlendirildiğinde Suriyeli sigma formlu tablaların genelinin Prokonezzos mermerinden yapıldığı görülür. Kireç taşından örnekler ise başkentli örneklerin yerel malzemeye uygulanması olarak kabul edilir¹¹.

Side Müzesi'ndeki sigma formlu tabla ise mermerden yapılmıştır.

Tablanın Bezeme Programı ve İkonografik Açıdan Değerlendirilmesi

Lahitlerde 2. yy. ortalarından başlayıp, 3. yy. sonu-4. yy. başlarında yoğun olarak, özellikle de lahit kapaklarında yer alan sigma formlu bir masada yemek yeme sahnesi; ölenin hayattayken karşılaştığı zorluklar sonrasında sakın ve huzurlu yaşamın, ölümden sonraki mutluluğun, huzurun sembolü olarak kabul edilmiştir. Hıristiyanlar ise sigma formlu bir masada yemek yemeyi, Son Akşam Yemeği kökenli bir Şükran Ayını sahnesi olarak Constantinus öncesi dönemde (200-311/13) az sayıdaki lahitte uygulamışlardır. Constantinus dönemiyle (311/13-337/61) birlikte tasvirlerde bu konuya yer verilmeyışı, sahnenin karakteristik Hıristiyan konuları içinde yer almazı şeklinde yorumlanmıştır¹².

Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait sigma formlu tablaların bazlarının kenar çerçeveleri sadedir, bazıları ise sütun ve inci dizisinden oluşan kemerli bir düzenlemeye sahiptir¹³.

⁷ O. Nußbaum, Der Standort des Liturgien am christlichen Altar vor dem Jahre 1000 (1965) 111.

⁸ Nußbaum 1961, 32, 38 Abb. 2.

⁹ Sigma formlu tablalar için bk.: G. A. Soteriou, "Αἱ παλαιοχριστιανικαὶ θαυματικαὶ τῆς Ἐλλάδος", Arch. Ephemeris 1929, 234-235 Eix. 68 (kemerli kenar şeritli); M. Cramer, Das christlich-koptische Ägypten Einst und Heute Eine Orientierung (1959) 72 Abb. 67; Th. Ulbert, Frühchristliche Basiliken mit Doppelapsiden auf der iberischen Halbinsel (1978) 50 Nr. 86, 62 vd. Abb. 25 Taf. 7a; Th. Ulbert, "Zwei sigmaförmige Mensaplatten aus Syrien", JbAC Ergbd. 8 (Festschrift für B. Köttling) 1980, 559 vd. Abb. 1-2; J. P. Sodini – K. Kolokotsas, Aliki, II: La basilique double (1984) 195 vd. 216 vd. Fig. 164-166, 178 (kemerli kenar şeritli); Pl. 73 a-c-d; 74i, 85c; L. Budde, St. Pantaleon von Aphrodisias in Kilikien (1987) Abb. 44.

¹⁰ E. Chalkia, Le mense paleocristiane. Tipologia e funzioni delle mense secondarie nel culto paleocristiano (1991) A Tipi 28-33 Fig. 1-9; B Tipi 34-41 Fig. 10-21; C Tipi 42-45 Fig. 22-24; D Tipi 45-47 Fig. 25-28.

¹¹ G. Koch, "Einige Zeugnisse Frühchristlicher Zeit in Damaskus", KölnJb 42, 2009, 104-105.

¹² F. J. Dölger, Ichthys. Die Fisch-Denkämler in der frühchristlichen Plastik, Malerei und Kleinkunst V (1943) 503 vdd.; G. Koch, Frühchristliche Sarkophage (2000) 24 vd.

¹³ Nußbaum 1965, 111; Ulbert 1978, 50 Nr. 86 62 vd. Abb. 25 Taf. 7a.

Geneli mermerden Theodosius dönemine (379-395) tarihlendirilen bazı sigma formlu tablaların kenarlarında ise kabartma tekniğinde deniz ve içinde yaşayanları konu alan sahneler yer alır¹⁴. Bu sahnelerdeki figürler; atlı Nereid, Aphrodite, nehir ya da deniz tanrı ve tanrıçası, balıkçı, denizde yaşayan balıklar yanı sıra gövdeleri boğa, leopar vb. olan deniz yaratıklarıdır¹⁵.

Deniz ve içinde yaşayanlara yer veren konu ve sahnelerin sorunsuz, neşeli, keyifli, huzurlu bir hayatı ifade ettikleri kabul edilir. İ.O. 4. yy.'dan başlayarak şans sembolü olarak kullanılan deniz ve yaşayanlarına ait sahneler, Roma Sanatı'nda lahitlerde, özellikle resmî ve özel hamamların taban dösemelerinde yer alır¹⁶. Aynı konulu geleneksel ikonografi, geç Antik-Bizans Dönemi'nde bazı taban mozaikleri, el sanatları, gümüş eserler, amforalar ve Hıristiyan lahitleri üzerinde de devam etmiştir¹⁷. Bu sahneler; mutluluğu, şansı, keyifli bir yaşamı; rahat, huzurlu bir yaşamın vaat edildiği, hayal edilen cenneti sembolize ettikleri için Hıristiyanlar tarafından da kabul edilmiş görünülmektedir. Denizde yaşayan hayvanlar yanı sıra zaman zaman sahnelerde yer alan balıkçı figürü ise 3. yy. Kilise Babaları'nın da ifade ettikleri gibi bir balıkçı olan Aziz Petrus ile özdeşleştirilmiştir¹⁸.

Bu tür sahnelerde yer veren geç örneklerden biri de masa tablalarıdır¹⁹. Mermerden Side Müzesi'ndeki tabla, motif açısından kendisiyle aynı konuyu paylaşan diğer tablalara benzemez²⁰. Diğer örneklerde insan ve hayvan figürleri, atlı Nereid, Aphrodite, nehir ya da deniz tanrı ve tanrıçası, balıkçı, denizde yaşayan balıklar ve gövdeleri boğa, leopar vb. olan deniz yaratıkları bir arada ve bütünlük içerisinde, oldukça hareketli figürler olarak işlenmiştir²¹. Side örneğinde ise insan figürüne yer verilmemiş, ortada üç dişli yaba ve onun iki yanında yunuslardan oluşan ve tablada üç kez tekrarlanan figür grubunun arasına farklı deniz bitkileri ve hayvanlar serpiştirilmiştir. Konu seçimi açısından Side Müzesi'ndeki eser, denizde bulunan hayvan ve bitkileri konu olarak seçmiş, diğer tablalarda ise gerçekte olmayan yaratıklar ile tanrı ve tanrıçaların yaşadığı hayali bir deniz dünyası oluşturulmuştur. Diğer bir fark, Side'deki tablanın ortasında yazıtlı haç olması, diğerlerinde ise tabla ortasının sade, bezemesiz olduğunu.

¹⁴ Dresken-Weiland 1991, Kat. K. A4-5, 15, D3, G2, K1, P1-2, SP11 Taf. 1, 2; 37, 68; 40-44, 74-78; 45, 80; 51, 92; 62, 113; 63, 115; 68-69, 127-128.

¹⁵ Dresken-Weiland 1991, 206 vd. Kat. A5, A15, D3 Taf. 45, 80; 51, 92; 68-69, 127-128.

¹⁶ H. Brandenburg, "Die Darstellungen maritimen Lebens", bk.: H. Beck - P. C. Bol (Hrsg.), Spätantike und frühes Christentum (1983) 250-253; B. Andrea, "Delphine als Glückssymbole", bk.: H. Roth - D. von Reitzenstein (Hrsg.), Zum Problem der Deutung frühmittelalterlicher Bildinhalte (Akten des 1. Internationalen Kolloquiums in Marburg a.d. Lahn, 15. bis 19. Februar 1983) (1986) 51-55.

¹⁷ D. Levi, Antioch Mosaic Pavements II (1947) Taf. LXIII a-d; A. Effenberger - B. Maršák - V. Zalesskaja - I. Zaseckaja (Hrsg.), Spätantike und frühbyzantinische Silbergefäße aus der Staatlichen Eremitage Leningrad (1978) 87-93 Kat. Nr. 5 Taf. 4; Abb. 6-9, 171-176 Kat. Nr. 21 Taf. 17; Abb. 94-99.

¹⁸ Brandenburg 1983, 253 vd.

¹⁹ Dresken-Weiland 1991, 211.

²⁰ Dresken-Weiland 1991, Kat. K. A4-5, 15, D3, G2, K1, P1-2, SP11 Taf. 1, 2; 37, 68; 40-44, 74-78; 45, 80; 51, 92; 62, 113; 63, 115; 68-69, 127-128.

²¹ Yunan Sanatı'nın Arkaik ve Klasik Dönemi'nde, doğada yaşayan hayvanlar örnek alınarak yapılmış deniz yaratıklarının olmadığı kabul edilir. Bu tarzda yapılmış ilk örnek Bergama Tiyatrosu'nda bir friz parçasındaki İ.O. 2. yy.'a tarihlî bir deniz boğasıdır (H. Froning, Marmor-Schmuckreliefs mit griechischen Mythen im 1. Jh. v. Chr. (1981) 120 vd. Taf. 36.2). Kurt ve panter gövdeli deniz yaratığı İ.O. 2.-1. yy.'larda Etrusk Sanatı'nda urne ve lahitlerde görülür (M. Boosen, Etruskische Meermischwesen. Untersuchungen zu Typologie und Bedeutung (1986) 225 vd. 231 Kat. Nr. 10-12, 14). İnsan ve hayvan karışımı deniz yaratıkları, Kentauros, Nereid, Okeanos, Aphrodite ve Poseidon tasvirleri Traianus (98-117), Hadrianus (117-138) ve Antoninus'lar Dönemi'nde (138-192) girlandlı ve frizli lahitler üzerinde de yer almıştır (A. Peschlow-Bindokat - U. Peschlow, "Die Sammlung Turan Beler in Kumbaba bei Şile. Antike und byzantinische Denkmäler von der bithynischen Schwarzmeerküste", IstMitt 27/28, 1977/1978, 312-313 Nr. 7 Taf. 109, 1-3; G. Koch, Sarkophage der römischen Kaiserzeit [1993] 81-82 Abb. 49).

Tablanın çerçevesindeki bitki ve hayvan figürleri birlikte değerlendirildiğinde ikonografik açıdan birebir aynı motiflere yer veren benzer örnek olmamakla birlikte, tek tek bazı hayvan figürleri ve bitki motiflerinin benzerlerine rastlamak mümkündür. Örneğin, tablanın çerçevesindeki deniz bitkisi içinde oturan ördek motifi Philippi B Kilisesi'ndeki bir levha parçasında (6. yy. ortası)²², deniz minaresi bir konsol üzerinde (6. yy.), balıkçıl benzeri bir kuş figürü ise Andriake'deki Sinagog buluntuları arasındaki kırık bir mermer kaplama levhası üzerinde kazıma tekniğinde üzüm, asma yapraklarıyla birlikte görülür (5.-6. yy.)²³.

Tablanın çerçevesindeki belli aralarla tekrarlanan, ortada yaba iki yanında ona yönelik yunus balıklarından oluşan antitetic düzenlemenin ikonografisi ilginçtir.

Antik dünyada Poseidon'un sembollerinden üç dişli yaba, deniz canlıları üzerindeki tanrısal egemenliği; yunus balığı ise denizi, denizde yaşayan tüm canlıları ve denize egen tanrıyı ifade eder²⁴. Yunus balığı aynı zamanda tehlikesiz, şanslı deniz yolculuğunu, ölü kültürde ise yardımseverliği ve insanlarınla olan iletişimini nedeniyle ölünen ruhunu Ruhlar Adası'na götürüren geminin tehlikesiz yapacağı yolculuğa eşlik eden, yolculuğun koruyucusu olarak kabul edilmiş; aynı zamanda ölümsüzlüğün, diğer dünyanın varlığına umudun simbolü olmuştur²⁵.

Antik dünyada Poseidon'un eşi Amphitrite ile karşılaşmasını sağlayan yunus balığı, Apollon'un kutsal hayvani olarak da kabul edilir. Apollon, üç dişli yabayı kullanarak yunus balığını bir takımıydıza dönüştürerek gökyüzüne yerleştirmiştir. Bugün 88 takımıydızdan biri Yunus (Delphinus) takımıydızdır²⁶.

Kuzey İtalya'daki mezar taşlarının alınlıklarında, 1. yy.'dan başlayarak iki yunus balığı arasında ölünen büstüne yer verildiği görülür. Yüzyılın ikinci yarısı ve 2. yy.'ın ilk yarısında bu tip mezar taşları Alpler ve Dalmaçya'da yaygınlaşmıştır. Ancak bu bölgelerde yunus balıkları arasında ölünen büstü yerine çiçek, rozet ve çam kozası tasviri görülür²⁷. Side Müzesi'ndeki tablada olduğu gibi yunuslar arasında yabaya yer veren mezar taşları, altarlar ve sütun başlıklarları da bulunmaktadır²⁸. Aynı kompozisyon tek yunus balığıyla Roma'daki bir Yahudi katakompunun tavanındaki duvar resminde de tekrarlanmıştır²⁹.

Yalvaç Müzesi bahçesindeki taş eserlerden Pisidya Antiokheiası anitsal giriş kapısına (Batı Kapısı) ait mimari parçalar içinde yine deniz canlıları ve denize ait sahnelere sahip birinin ön yüzünde elinde yaba ile Poseidon, yan yüzlerinde ise birer yunus figürüne yer verilmiştir.

²² Th. Ulbert, "Untersuchungen zu den byzantinischen Reliefplatten des 6. bis 8. Jahrhunderts", *IstMitt* 19/20, 1969/1970, 342 Taf. 67, 1.

²³ A. Grabar, *Sculptures byzantines de Constantinople IVe-Xe siècle* (1963) 69-70 Pl. XXII, 2; Fıratlı 1990, 128-129 Pl. 79, 248a-b; 175-176 Pl. 106, 357; N. Çevik v.d., "The Ancient Synagogue at Andriake, Port of Myra", *Adalya XIII*, 2010, 343 Fig. 44.

²⁴ H. Wrede, "Lebenssymbole und Bildnisse zwischen Meerwesen", bk.: H. Keller - J. Kleine (Hrsg.), *Festschrift für G. Kleiner* (1976) 165, 174-175; M. Lurker, "Dreizack", *Wörterbuch der Symbolik* (1985) 145.

²⁵ E. Diez, "Delphin", *RAC III* (1957) 674-675; M. Wellmann, "Delphin", *RE IV*, 2 (1901) 2504 vd.; H. Biedermann, "Delphin", *Knaurs Lexikon der Symbole* (2000) 89-90.

²⁶ H. Brunner - K. Flessel - F. Hiller, *Lexikon Alte Kulturen* 1 (1990) 536.

²⁷ Wrede 1976, 163 vd. Taf. 35, 1-2.4.

²⁸ V. Scrinari, *Museo Archeologico di Aquileia Catalogo delle Sculture Romane* (1972) 137 vd. Kat. Nr. 392-399, 401; E. von Mercklin, *Antike Figuralkapitelle* (1962) 207 vd. Kat. Nr. 353, 513, 514, 516, 518, 532 Abb. 659, 979-983, 1010.

²⁹ H. W. Beyer - H. Lietzmann, *Die jüdische Katakombe der Villa Torlonia in Rom* (1930) 11 Taf. 7b.

Eski ve Yeni Ahit'te yer almayan, Kilise Babaları tarafından antik geleneğe bağlı olarak sadece insan severlikleri, oyuna düşkünlükleri ve hızlı olmalarıyla konu edilen yunus, Hıristiyan inancında balıkların kralıdır ve denizde yaşayanları sembolize eder. Yunus'un koruyucu sıfatı ile İsa'yı simgelediği de kabul edilir³⁰.

Hıristiyan Tasvir Sanatı'nda yunus balığına yer verilişinin nedenini, Antik dünyada olduğu gibi yunus balığının denizi, sevgiyi, güveni, şansı sembolize etmesi ya da diğer dünyaya yolculukta ruhların refakatçısı olması şeklinde açıklayanlar olduğu gibi, bunun mitolojik bir form olarak sadece dekoratif amaçla yapıldığını kabul edenlerde vardır³¹.

Yunus balığı, 3. yy.'dan başlayarak Hıristiyan Tasvir Sanatı'ndaki yerini alır. Öncelikle Roma'daki katakompların tavan ve duvar resimlerinde yarasıyla birlikte tek yunus tasvirlerine yer verilir³². Katakomplardaki bu tasvirlerin sadece dekoratif amaçlı yapıldığı görüşünü savunanlar yanı sıra, bazı araştırmacılar tarafından kabul edilen yunus balıkları arasında yaba kompozisyonunun çarmıhtaki İsa'yı sembolize ettiğidir³³. Bu anlamda erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait bir kilisedeki altar üzerinde yunus tasvirine yer verilmesi önemlidir³⁴. Hıristiyanlara ait lahitlerin özellikle kapaklarında, yazıtın iki yanında yüzen yunuslara yer verilmiştir³⁵. Berlin'de bulunan bir Kipti mezar taşı üzerinde ise öleni ifade eden oransın iki yanında birer yunus yer almıştır³⁶. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki 5.-6. yy.'a tarihlendirilen bir çorten ve konsol üzerinde de yunus figürleri vardır³⁷. Aynı yerdeki 6. yy.'a tarihlendirilen, yan yüzleri haç motifli bir sütun kaidesinin ön yüzünde ise yunus balığı üzerinde çıplak bir figür yer almıştır³⁸. Yunus figürlü bir diğer örnek yine İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Theodosius Dönemi'ne (379-395) tarihlendirilen, kenarlarında deniz ve içinde yaşayanları konu alan sigma formlu tabladır³⁹.

Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen Sardes, kuzey Paktolos bölgesinde villa mozaiklerinden biri olan Yunus Balığı Odası'ndaki mozaığın merkezinde sekiz kollu bir rozetin etrafında, birbirlerine yönelmiş dört yunus balığı arasında mızrak motifine yer verilmiştir⁴⁰.

Merkezde yaba iki yanında antitetik yunus figürlerinin yer aldığı anıtsal örneklerden biri de İstanbul, Hagia Sophia (532-537) güney eksedrasının güneydoğu ayağındaki mermer kaplama levhasıdır⁴¹.

³⁰ Brunner – Flessel – Hiller 1990, 536; L. Wehrhahn-Stauch, "Delphin", LCI 1(1994) 503-504.

³¹ Farklı görüşler için bk.: Diez 1957, 678 vd.

³² G. Wilpert, Le Pitture delle Catacombe Romane (1903) Tav. 39, 1; 49; 106; 128, 2.

³³ H. Leclercq, "Dauphin", DACL 4,1 (1920) 289 vd.; S. Cipriani, "Delfino", Dizionario di erudizione storico ecclesiastica 1 (1953) 829.

³⁴ A. K. Orlando, He xylostegos palaiochristianike basilike tes mesogeakes lekanes (1958) 454, Abb. 415.

³⁵ Orlando 1958, 516, Abb. 477, 2; G. Wilpert, I Sarcofagi Cristiani Antichi (1929) Tav. 36, 1; 59, 4; 70, 4; 87, 1; 140, 2; 244, 2; 251, 1; 263, 4; 265, 4; 278, 1; 280, 2, 8; F. Gerke, Die christlichen Sarkophage der vorkonstantinischen Zeit (1940) 361 vd.

³⁶ Leclercq 1920, 294 Fig. 3619.

³⁷ Firatlı 1990, 128-129 Pl. 79, 248 a-b; 175-176 Pl. 106, 357.

³⁸ Firatlı 1990, 102 Pl. 60, 189 a-b.

³⁹ Firatlı 1990, 94-95 Pl. 55, 173.

⁴⁰ E. Tok, "Erken Bizans Dönemi Zemin Mozaiklerine Sardes Örneğinde Bir Bakış", STD XI, 2001, 150-151 Şek. 20

⁴¹ H. Kähler, Die Hagia Sophia (1967) Abb. 83.

Tablanın İşlevi ve Tarihlendirme

Sigma formlu tablalar Antik Dönem'de hem sivil hem de dini yapılarda yer almış, genellikle evlerde yemek masası, ölü kültünde ise kurban masası olarak kullanılmıştır.

Hıristiyanlar tarafından her iki işlev de alınarak kullanılmıştır. İsa'nın ölmeden önce havarileriyle yemek yediği sivil karakterdeki masa, kilisede Şükran Ayını'nın yapıldığı dini karakterdeki Hıristiyan altarına dönüşmüştür. Nekropol, mezar odası ve mezar şapellerinin içindeki sigma formlu tablalar, genel anlamda ölü yemeğinin yendiği masalarda kullanılmıştır. Özellikle ise sigma formlu tablaya sahip masalar, martırlerin inancı yüzünden şehit edildikleri yeri sembolize ettiği kabul edilerek *"mensae martyrum"* şeklinde adlandırılmış ve anma törenlerinde kullanılmışlardır. Bunlar üzerinde daha sonra Şükran Ayını de yapılmıştır⁴². Sigma formlu tablaya sahip masalar ayrıca kiliselerin bema bölümünün kuzey ve güneyindeki yan odalar ya da kiliselere bitişik ek yapılar da Prothesis masası; kiliseye getirilen yağ, şarap gibi hediyelerin üzerine konduğu masa; hac merkezlerinde haciların hediye ve adaklarını koydukları masa; vaftiz teknesi olarak kullanılmıştır⁴³. Bazı tablalar ikinci kullanımlarında genellikle mezar taşı ya da mezar kapağı olmuşlardır⁴⁴. Kiptiler 8. yy.'dan başlayarak yazılı ve figürlü sigma formlu tablaları mezar taşı olarak kullanmışlar, aynı gelenek Araplar tarafından 13. yy.'da da devam ettirilmiştir⁴⁵. Şam'da ise sigma formlu tablalar 12. ve 16. yy.'lara ait yapıların duvar kaplamasında kullanılmışlardır⁴⁶.

Tablaların kenarlarında ya da ortasındaki alanda yer alan geometrik ya da figürlü bezemeler, masanın işlevi hakkında kesin bilgiler sunmamaktadır. Dinî konulara yer veren bir masa tablosu bir Hıristiyan'ın evinde ya da bir kiliseye ek olarak yapılmış bina veya mekânda kullanılmış olabileceği gibi, neutral ya da pagan konulara yer veren tablalara sahip masalarda estetik nedenler ya da değerli oldukları için kiliselerde yer almıştır⁴⁷.

Söz konusu kullanım alanları, konusunu deniz ve içinde yaşayanlardan alan sigma formlu tablaya sahip masalar için de geçerlidir. Bu tablalar içinde sadece bir sigma formlu tablo, Bet-Shean'daki bir evde in situ olarak bulunmuştur⁴⁸.

Side Müzesi'ndeki sigma formlu tabla üzerindeki Yunanca yazıt "Kuyumcuların Ortaklısı, Yoldaşlığı ya da Dostluğu" gibi anlamları içermektedir⁴⁹.

Antik kaynaklarda ve yazıtlarda, örneğin geneli Roma Dönemi'ne tarihlendirilen Ephesos, Smyrna, Nikaia, Prousias ad Hypium, Ankyra, Perge ve Miletoupolis yazıtlarında da *argyrokopos* (kuyumcu, gümüşçü) kelimesinin kullanıldığı görülür⁵⁰. Ayrıca Yeni

⁴² Nußbaum 1961, 29; Ulbert 1980, 565.

⁴³ Soteriou 1929, 102 ve 233-236; Nußbaum 1965, 113; Ulbert 1978, 64; Ulbert 1980, 559, 565.

⁴⁴ Cramer 1959, 72 Abb. 67; Ulbert 1978, 64.

⁴⁵ Nußbaum 1961, 29.

⁴⁶ Koch 2009, 101, 104 Abb. 10.

⁴⁷ Orlando 1958, 485-486 Abb. 445-447; Dresken-Weiland 1991, 258 vd.

⁴⁸ Dresken-Weiland 1991, 258.

⁴⁹ H. G. Liddell – R. Scott, A Greek-English Lexicon (1996) 975.

⁵⁰ Liddell – Scott 1996, 236; W. Ameling, Die Inschriften von Prusias ad Hypium. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasiens, 27 (1985) no. 89; Corpus inscriptionum graecarum. 4 vols. (1828-1877) no. 9258. G. Petzl, Die Inschriften von Smyrna II, 1 (1987) 721; Ch. Börker – R. Merkelbach (Hrsg.), Die Inschriften von Ephesos II (1979) 547,586; H. Engelmann – D. Knibbe – R. Merkelbach (Hrsg.), Die Inschriften von Ephesos III (1980) 635a-c; R. Merkelbach – J. Nollé, Die Inschriften von Ephesos VI (1980) 2212,2441; S. Şahin, Die Inschriften von Perge II (2004) 476; S. Şahin, Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) II,2 (1982) 1257; E. Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung (1983) 125.

Ahitte, Efes kentinde Artemis Tapınağı'na gümüş yontular yapan Demetrios'un gümüşçü meslektaşlarını ve halkı Aziz Paulus'a karşı kıskırtarak isyan çıkardığı aktarılır⁵¹.

Yazıt, Side Müzesi'ndeki sigma formlu tablanın bir adak tablası olduğunu ve olası bir kiliseye hediye edildiğini düşündürür.

Ancak burada ilginç olan, kuyumcuların neden kendi ustalıklarını göstererek metalden bir adak yerine taş ustalarına, çerçevesinde yer alacak konuyu seçerek sipariş ettikleri mermer bir tabla hediye ettileridir. Bunun, adağın içeriğiyle ilişkili olduğu düşünülebilir.

Dış çerçevesinde deniz ve içinde yaşayınların konu olarak seçildiği Side Müzesi'ndeki tabla için ikinci olasılık, öncelikle profan nitelikte kullanılan bir masaya ait tablanın kili-seye hediye edilmesi, buradaki ikinci kullanımına uygun olacak şekilde hediye edenlerin tablanın ortasına haçlı yazıtını yaptırmış olabilecekleridir.

Konunun başkent örneklerinde kabartma tekniğiyle tasvirinin aksine Side örneği figürlerin kazıma tekniğinde yapılmış olmasıyla yerel ustaların eseri olarak değerlendirilebilir.

Side Müzesi'ndeki masa ya da altar üzerinde kullanılan sigma formlu tablayı kesin tarihleştirmeye yönelik verilerin olmaması benzer örneklerde göre bir yapım tarihini belirlemeyi gerekli kılmaktadır. Sigma formlu altar tablalarının geneli 5.-6. yy. arasına⁵², Suriyeli örnekler 5. ve 6. yy. ikinci yarısına⁵³, Mısır'dakiler 6.-10. yy. arasına⁵⁴, Anadolulu bir örnek ise erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne tarihendirilir⁵⁵.

Side örneğinde tablanın çerçevesindeki motifler üslup açısından değerlendirildiğinde, havyan figürleri ve bitki motiflerinin doğadan seçildiği, olabildiğince gerçekçi bir yaklaşımla aktarılırken kullanılan teknik nedeniyle şematiklikten ayrılmadıkları dikkat çeker. Bir başka ifadeyle bezeme programını yapanın gözlem gücü, teknik zorluklarla tam anlamıyla yansıtılamamıştır. Benzer üslup özelliklerinin 5.-6. yy.'a, 6. yy. ortasına ve orta Bizans Dönemi'ne ait mezar taşı, kapı lentesi, templon levha ve payeleri, bazı levha ve konsollardaki figürlerde de görüldüğü belirlenebilmektedir⁵⁶.

Side Müzesi'ndeki masa ya da altar üzerinde kullanılan sigma formlu tabla, formu ve üzerindeki figürlerin üslup özellikleri ve ikonografik açıdan değerlendirilmesiyle erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'nde yapılmış olan, grubu içinde belki de yerel ustaların yaratısı olarak ilginç bir örnektir.

Kısaltmalar

Dresken-Weiland 1991	J. Dresken-Weiland, Reliefierte Tischplatten aus Theodosianischer Zeit (1991)
Fıratlı 1990	N. Fıratlı, La Sculpture Byzantine Figurée au Musée Archéologique d'Istanbul (1990)
Nußbaum 1961	O. Nußbaum, "Zum Problem der runden und sigmaförmigen Altarplatten", JbAC 4, 1961, 18-43.

⁵¹ Elçilerin İşleri Bap.19:24.

⁵² Ulbert 1978, 64.

⁵³ Ulbert 1980, 565; Koch 2009, 104-105.

⁵⁴ Nußbaum 1965, 113.

⁵⁵ E. Parman, Ortaçağda Bizans Dönemi'nde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri (2002) 148 Lev. 72, 91.

⁵⁶ Ulbert 1969/1970, 342 Taf. 67:1; Grabar 1963, 69-70 Pl. XXII, 2; Fıratlı 1990, 65-66, 128-129, 172, 175-176 Pl. 41, 113; 79, 248a-b; 104, 349 a-b; 106, 357; Parman 2002, 103-104, 130-131, 171 Lev. 16, 11 a-b; 56, 65 b; 57, 66; 97, 123 a-b.

Abstract

Sigma-shaped Table from Side Museum

At Side Museum is a sigma (horseshoe) shaped table is on display and it was put together to a great extent from its fragments.

The bottom part of the table is broken and missing; the border is decorated with figural and floral motifs following the contour of the frame. These motifs include engraved sea creatures and plants. In the center of the table is an engraved cross, and a double handled vessel, only top part of which can be seen, is seen to its right. In the middle of the frame is an antithetic composition with two dolphins flanking a trident; this composition is repeated in the areas corresponding to the arms of the cross. In between this repeating composition are various sea animals and plants.

The incomplete Greek inscription on the cross means something like “partnership, comradeship or friendship of jewelers”.

It is generally accepted that scenes related with the sea and marine beings refer to comfortable, sunny and peaceful life. Used as a symbol of good luck as of the 4th century BC, scenes of sea and marine beings were particularly used on sarcophagi and on the floor mosaics of private baths in the Roman art. Traditional iconography with the same themes continued in some floor mosaics, handicrafts, silver works, amphorae and Christian sarcophagi in Late Antiquity – Byzantine period. These scenes seem to have been appropriated by the Christians as well due to their symbolism of felicity, good luck, merry life, and the paradise which promises comfort and peaceful life. An item that depicts such scenes in late periods are the tables used on top of tables.

With regards to the theme of decoration, the table at Side Museum depicts sea animals and plants while the others depict an imaginary sea world with imaginary beings and gods and goddesses.

The iconography of the repeating antithetic composition of a trident and two dolphins is quite interesting. In Christian faith the dolphin is the king of the fish and symbolizes the sea beings. It is accepted that the protector title of the dolphin symbolizes Christ. Whereas some scholars explain the presence of dolphins in Christian art with regards to its symbolism of the sea, love, trust and good luck or its escorting the souls on their journey to the other world, as in antiquity, some other scholars consider that this is only decorative as a mythological form.

Before the Christian period sigma-shaped tables were used in both domestic and religious buildings, serving as dining table at homes and sacrificial tables in the cult of the

dead. The Christians assumed both functions. The domestic table, at which Christ and his apostles had the last supper, transformed to the Christian altar of the Eucharist.

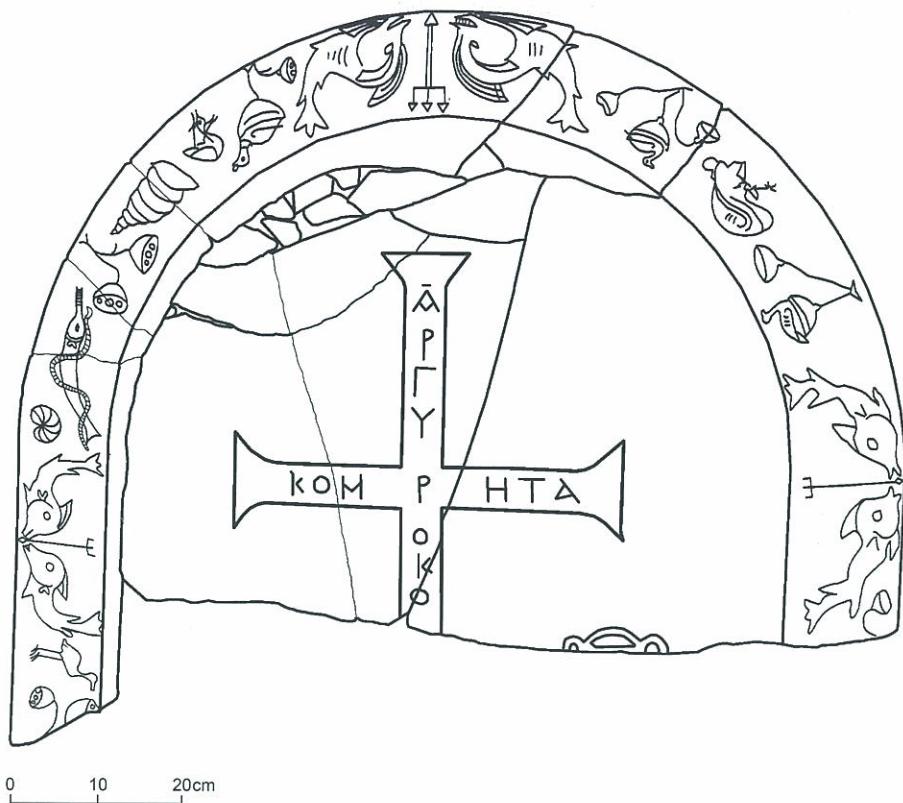
Geometric or figural decoration in the central field of these tables does not reveal any hard evidence for their actual use. A table with religious theme could have been used at a Christian home or in an annex to the church with tables decorated with neutral or pagan themes found their way into the churches for their aesthetic reasons or value.

The inscription suggests that this sigma-shaped table was a votive offering and possibly presented to a church as gift.

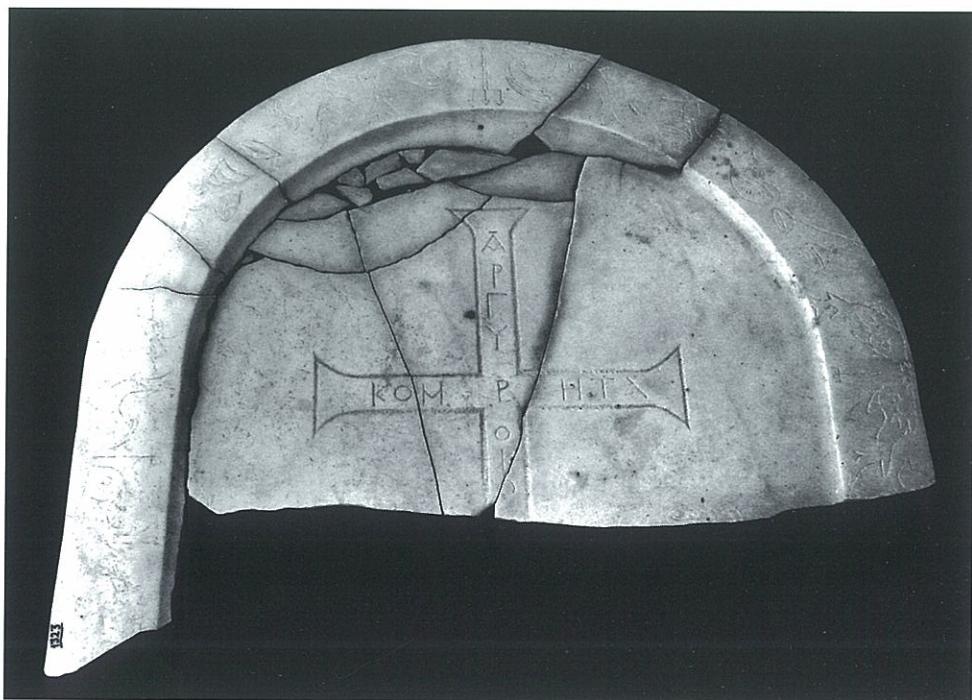
However, it is very curious why jewelers ordered a marble table from stone masters instead of manufacturing a metal one displaying their skills. Perhaps this was related with the content of the votive offering. Another likelihood is that this table decorated with sea theme on its outer frame originally belonged to a profane table but when it was decided to present it to a church the inscribed cross in the middle was added accordingly.

In spite of examples with relief decoration at the capital, the Side example's decoration is engraved and therefore, this can be considered a local production.

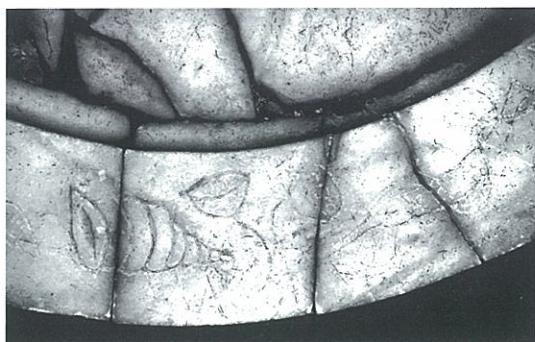
This sigma-shaped table was placed on top of a table or altar and is an interesting example of local production among similar examples from the Early Christian – Byzantine period when considered together with its stylistic features of the figures on its top and iconographic aspects.

Res. 1 Side Müzesi'ndeki sigma (at nali) formlu tabla (M. Elmas)

Res. 2 Side Müzesi'ndeki sigma (at nali) formlu tabla

Res. 3 Tablanın sol kenarındaki vücudu zehirli bir deniz yılahı tarafından sarılmış kılıç balığı, deniz bitkisi ve deniz minaresi

Res. 4 Tablanın sol kenarındaki balıkçı ve üzerinde ördek oturan deniz bitkisi

Res. 5 Tablanın sağ kenarındaki üzerinde ördek oturan deniz bitkisi ve salyangoz türünden hayvan

Res. 6 Tablanın sağ kenarındaki üzerinde ördek oturan deniz bitkisi ve yaba ile yunus balıklarından oluşan antitetic düzenlemeye

Res. 7 Ravenna, Sant' Apollinare Nuovo, Son Akşam Yemeği
(J. Beckwith, Early Christian and Byzantine Art [1979] 106 Fig. 86)